

Dansk Skoleforening
for Sydslesvig e.V.

VEJLEDNING FOR FAGET RELIGION

INDHOLD

Vejledning for faget religion	4
Fagets identitet og rolle	4
Fagets fire kompetenceområder	4
Livsfilosofi og etik	5
Bibelske fortællinger	5
Kristendom	6
Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser	6
Centrale faglige begreber	7
Den religiøse dimension	7
Religionsbegrebet	7
Gudsbegrebet	9
Tro	10
Tilgange til undervisningen	11
Den historisk-kritiske tilgang	11
Den fænomenologisk-hermeneutiske tilgang	12
Den narrative tilgang	13
Den religionsfænomenologisk-komparative tilgang	13
Den æstetiske tilgang	14
Den biografiske tilgang	14
Læringsmål	14
Arbejdet med læringsmål i faget religion	15
Taksonomiske niveauer	16
Fagteamets overordnede plan	17
Vejledende forslag til fagteamets overordnede plan – fleksibel indskoling til 6. klasse	18
Vejledende forslag til fagteamets overordnede plan – 7.-10. årgang	20
Årsplan – skabelon	21
Plan for undervisningsforløb med udgangspunkt i læringsmål – eksempel kristne symboler	23
Plan for undervisningsforløb med udgangspunkt i læringsmål – eksempel Hvad tror vi på?	25
Tværgående temaer	27
Sproglig udvikling	27
It og medier	28
Innovation og entreprenørskab	28
Kulturforståelse	28

Tværfagligt samarbejde.....	29
Uformelle læringsmiljøer og Inddragelse af eksterne undervisningstilbud og ekskursioner	30
Undervisningsdifferentiering.....	31
Eksempler på emner i faget.....	33
Livsfilosofi og etik	33
Bibelske fortællinger	34
Kristendom	34
Kristne grundbegreber	35
Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser	35
Kilder	37
Bilag	38
Læsestrategier	38
Læseteknikker	38
Læsestrategier 2.-4. klasse	38
Læsestrategier 5.-6. klasse	39
Læsestrategier 7.-10. klasse	39
Eksempler på salmer	40
Eksempler på emneopdelte lignelser	40
Underberetninger i Det Nye Testamente.....	41
Ressourcepersoner og ideer til ekskursioner	42

VEJLEDNING FOR FAGET RELIGION

FAGETS IDENTITET OG ROLLE

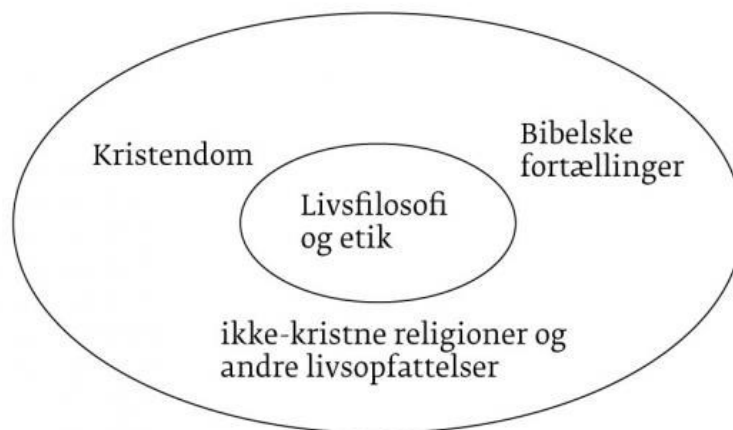
Undervisningen i religion beskæftiger sig med afsæt i religioner og livsopfattelser med værdier og tydningsdimensioner. Tydningsdimensionen betyder, at elevernes personlige forforståelse og erfaringer er udgangspunkt for etablering af det spørgsmålsfællesskab, der er omdrejningspunkt i undervisningen. Da faget i særlig grad beskæftiger sig med tilværelsesspørgsmål, der ikke findes entydige svar på, samt med håndteringen heraf, fordres der en vis åbenhed i forhold til forskellige forestillinger og begrundelser herfor.

Det er lærerens opgave at give rum for elevernes personlige overbevisninger på en måde, så de alle kan rummes inden for fællesskabet samt blive respekteret og udfordret.

Fagets centrale kundskabsområde er kristendommen, men læreplanen foreskriver også, at der i de ældste klassetrin også skal undervises i ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser. Den enkelte lærer kan imidlertid vælge at inddrage området allerede fra 1. klasse, hvis det er fagligt og pædagogisk begrundet.

FAGETS FIRE KOMPETENCEOMRÅDER

Undervisningsvejledningen for religion er bygget op over fagets fire kompetenceområder, og intentionen med undervisningen er, at de forskellige kompetenceområder i videst muligt omfang integreres med hinanden i hvert enkelt undervisningsforløb, jf. figur 1.

Model 1: Religionsfagets 4 kompetenceområder

© Undervisningsministeriet

Ud over sammenhængen mellem de fire kompetenceområder kan undervisningen tænkes som en opadgående spiral, hvor fagets hovedspørgsmål og indholdsområder går igen på alle fem niveauer i skoleforløbet: indskoling, 3.-4. klassetrin, 5.-6. klassetrin, 7.-9. klassetrin og 10. klassetrin. På den måde sikres en faglig og pædagogisk progression i elevernes forståelse af fagets indhold samt etableringen af et historisk overblik.

Hvordan de enkelte indholdsområder kombineres, og i hvilken rækkefølge de inddrages i undervisningen, er den enkelte lærers afgørelse og vil i vid udstrækning afhænge af den klasse, man

underviser. Hensigten er, at eleverne arbejder med det centrale faglige stof på alle fem niveauer i skoleforløbet.

Fagets kompetencemål og dermed progressionen i undervisningen fra den ene fase til den næste sikres, når undervisningen i faget tilrettelægges i overensstemmelse med de ovennævnte to arbejdsmodeller:

- en videst mulig integration af alle kompetencemetoder i undervisningen (se model 1)
- en gentagen af fagets hovedspørgsmål og indholdsområder på alle niveauer i skoleforløbet (undervisning som en opadgående spiral).

Modellerne illustrerer sammenhængen mellem fagets fire kompetenceområder og udviklingen frem mod kompetencemålene. Når de to modeller bruges, betyder det, at indholdet fra de enkelte kompetenceområder, som de fremgår af læseplanen, i videst muligt omfang udvælges, kombineres og integreres med hinanden, så der bliver tale om en helhedsforståelse af det faglige indhold. I det enkelte undervisningsforløb vil der således typisk blive arbejdet med mål og fagligt indhold fra flere kompetenceområder og færdigheds- og vidensområder på samme tid.

LIVSFILOSOFI OG ETIK

Hovedsigtet med livsfilosofi og etik er, at eleverne tilegner sig nogle begreber og analyseredskaber til brug for tyding af tilværelsen i dens mangfoldighed. Op gennem forløbet nuanceres elevernes forståelse af disse spørgsmål gennem stadig øget brug af faglige begreber, så de i stigende grad har et til stadighed mere nuanceret grundlag for at tyde, diskutere, forholde sig til og udtrykke sig om svar på disse spørgsmål i relation til deres eget liv og omverden.

Hovedspørgsmål inden for livsfilosofi og etik:

1. Hvad vil det sige at være menneske?
2. Hvordan lever man bedst sit liv?

Arbejdet med de forskellige områder tager afsæt i elevernes interesser og umiddelbare erfaringer med grundlæggende tilværelsesspørgsmål og bygger løbende videre på deres erhvervede viden og færdigheder. Arbejdet med kompetenceområdets emner sigter mod at belyse den religiøse dimensions betydning for elevernes håndtering af kompetenceområdets to hovedspørgsmål, som i stigende grad nuanceres og perspektiveres op gennem forløbet i takt med elevernes almene udvikling og tilegnelse af viden og færdigheder inden for området.

BIBELSKE FORTÆLLINGER

Hovedsigtet med kompetenceområdet bibelske fortællinger er, at eleverne får forståelse af den kristne grundfortælling i et evangelisk-luthersk perspektiv som et forløb bygget op over en treklang af liv (skabelse), død (undergang/synd) og ny begyndelse (håb/tilgivelse) – herunder en forståelse af forholdet mellem bibelkronologi og historisk kronologi samt bibelsyn og bibelske genrer.

Eleverne indføres gradvist i det bibelske univers og opnår kendskab til centrale fortællinger fra Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente. De to testamenter udtrykker på én gang sammenhæng og brud. Dette perspektiv inddrages i arbejdet med de bibelske tekster, herunder Bibelen som kilde til kulturforståelse og tro. Samtalen om og arbejdet med fortællingerne styrker forståelsen af det bibelske univers. Nutidige parallelsituationer og etiske problemstillinger inddrages.

Hovedspørgsmål inden for bibelske fortællinger:

1. Hvad er det for almenmenneskelige tilværelsesspørgsmål, fortællingerne handler om?
2. Hvordan illustrerer de bibelske fortællinger den kristne grundfortællings treklang?

Arbejdet med kompetenceområdet bidrager til elevernes forståelse af det bibelske univers og dets potentiale til tyding af almenmenneskelige tilværelsesspørgsmål, som eleverne erhverver sig kompetencer til at reflektere over. Arbejdet bygger videre på elevernes erhvervede viden og færdigheder, der i stigende grad nuanceres op gennem forløbet i takt med elevernes almene udvikling.

KRISTENDOM

Hovedsigtet med kompetenceområdet kristendom er, at eleverne får et vidensgrundlag, så de kan forholde sig til, hvad kristendom er – først og fremmest i en evangelisk-luthersk forståelse. Derudover skal arbejdet med kompetenceområdet sikre, at eleverne tilegner sig et historisk overblik over kirkens og kristendommens udvikling både i verden, i Danmark og Sydslesvig.

Gennem arbejdet med udvalgte grundbegreber i kristendommen opnår eleverne en forståelse af, hvad kristendom er. Gennem fortælling, læsning og samtale får eleverne indsigt i kristendommens historie og opnår forudsætninger for at diskutere forskellige udlægninger af kristen tro og tradition.

Eleverne præsenteres for eksempler på kristendommens indvirkning på kunst, litteratur, symbolbrug og andre udtryk i hverdagen, herunder kirkebygninger. Der arbejdes tillige med salmer og sange (se bilag 1). Der henvises endvidere til muligheden for at gøre brug af ressourcepersoner fra ”Dansk Kirke i Sydslesvig” (se bilag 4).

Hovedspørgsmål inden for kristendom:

1. Hvad er kristendom?
2. Hvad er kristendommens betydning for individ og samfund før og nu?

Arbejdet med kompetenceområdet bidrager til elevernes forståelse af, hvad kristendom er, og hvad kristendommen har betydet for dansk og vestlig kultur og samfund i historisk og nutidig belysning. Arbejdet bygger videre på elevernes erhvervede viden og færdigheder, som i stigende grad nuanceres op gennem forløbet i takt med deres almene udvikling.

IKKE-KRISTNE RELIGIONER OG ANDRE LIVSOPFATTELSER

Hovedsigtet med dette kompetenceområde er at give eleverne et overblik over det væsentligste indhold i nogle af de store verdensreligioner samt aktuelle religiøse bevægelser og andre livsopfattelser – herunder nogle ligheder og forskelle i relation til kristendommen.

Gennem undervisningen lærer eleverne at reflektere over og diskutere forskellige religioners og livsopfattelsers historiske og nutidige betydning i Danmark og i verden på et fagligt grundlag. De styrkes i at diskutere og forholde sig til forskellige tydinge af udvalgte tilværelsesspørgsmål.

Ved at sammenligne temaer på tværs af udvalgte religioner og livsopfattelser kan eleverne forholde sig til de centrale grundbegreber og sammenholde værdierne bag disse, herunder forskellige skrifttraditioner som kilde til kulturforståelse og tro. Kunstneriske og symbolske udtryk vælges således, at de udfordrer og perspektiverer elevernes egne livsyttringer.

Hovedspørgsmålene inden for ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser:

1. Hvad er hovedtankerne i de valgte ikke-kristne religioner og livsopfattelser?
2. Hvad er den ikke-kristne religions eller livsanskuelses betydning for individ og samfund i dag?

Arbejdet med kompetenceområdet bidrager til elevernes indsigt i andre religioner og livsopfattelser – herunder forståelse af disses bud på tydinge af de grundlæggende tilværelsesspørgsmål. Arbejdet bygger videre på elevernes erhvervede viden og færdigheder, som i stigende grad nuanceres op gennem forløbet i takt med deres almene udvikling.

DEN RELIGIØSE DIMENSION

Religion har til enhver tid og i alle kulturer været et dominerende fænomen med stor betydning for samfundsindretningen og menneskers personlige liv, idet religionernes udtryk er bud på orden i tilværelsen. I skolen bibringes eleverne gennem undervisningen i religion kundskaber i relation til forskellige religioner og livsopfattelser samt viden om religiøse fænomener og forudsætninger for at inddrage metafysiske spørgsmål i deres tyding af tilværelsen og i drøftelser herom.

Præmissen for beskrivelsen af faget er, at mennesket opfattes som et væsen, der har behov for at kunne se en mening med tilværelsen. En sådan mening gives ikke entydigt, hvorfor mennesket i mange sammenhænge er overladt til grundlæggende trosvalg som fundament i livet. Det er således præmissen om usikre trosvalg, der implicerer relationen til transcendent fænomener og dermed angiver den religiøse dimension i tilværelsen. Tilværelsens vilkårlighed, usikkerhed og skrøbelighed er på den ene side en stadig anfægtelse for den enkelte, fordi det sigter mod tilintetgørelse, og det udfordrer mennesket til at spørge efter en mening med det meningsløse. På den anden side kan man tillige forundres over glæden ved og begejstringen over livet, som det hver dag kommer til syne og udfolder sig.

Det er denne spørgen ind til tilværelsens grundvilkår uden at kunne få entydige svar – altså relationen til det transcendent – der defineres som den religiøse dimension i tilværelsen. Og det er primært det aspekt om at holde svarene på de grundlæggende tilværelsesspørgsmål åbne for fortolkning, der er omdrejningspunkt for beskæftigelsen med religioner og livsopfattelser. Altså at der kan tales såvel rationelt som følelsesmæssigt, psykologisk, eksistentielt, filosofisk og ideologisk om tilværelsens mangetydighed, sådan som det kommer til udtryk i bibelske fortællinger og andre religiøse tekster samt i symboler, ritualer og anden praksis. Faget beskæftiger sig således med metafysiske, filosofiske og religiøse forestillinger om livet, og i den forbindelse er den religiøse dimension en spørgen ind til mening og sammenhæng i tilværelsen.

RELIGIONSBEGREBET

I skolen skelnes skarpt mellem undervisning og forkyndelse. Det betyder, at selv om kristendommen kvantitativt set fylder mest i undervisningen, er religionerne i en faglig sammenhæng kvalitativt ligeværdige. Opøvelse i religiøs praksis er til gengæld ikke en del af skolens virke. Udøvelse af velsignelse, valfart eller meditation har karakter af forkyndelse og kan således ikke indgå i undervisningen i religion. Samtidig betyder det forhold, at forkyndelse ikke må indgå i folkeskolens virke, at konfirmationsforberedelse eller elementer heraf ikke kan indgå i undervisningen. I forbindelse med aktiviteter, hvori bøn indgår, er det afgørende at være opmærksom på, at elever på grund af bønns religiøse karakter skal have mulighed for at blive fuldstændig fritaget fra at deltage i aktiviteten, herunder ved ikke at behøve at overvære den.

Religiøsitet er dog tilsyneladende et uomgængeligt træk ved menneskelivet, og det er kvalificeringen af elevernes beskæftigelse med denne side af tilværelsen, der giver faget sin legitimitet i skolen.

Ordet religion kommer fra latin og kan både oversættes med at binde og at gentage. Med disse to betydninger indkredser begrebet i nogen grad sig selv, da den første peger på dets indhold: altså spørgsmålet om, hvad religion er (troen), og det andet på dets funktion: hvordan religion forvaltes (ritualiseringer i relation til livsforståelse – mytologi).

Indholdet af en religion rummer almindeligvis en relation til det, der inden for den pågældende religion anses for at være helligt eller uomgængeligt sandt, typisk fordi det menes at have overnaturlig magt

eller metafysisk relation. I forlængelse heraf kommer arbejdet med de forskellige religioner og livsopfattelser til at handle om:

- hvad der er helligt i den pågældende religion eller livsopfattelse; fx Gud, Guds ord, guder, profeter, tro, viden, sakramenter, skriften, naturelementer, ånden eller politiske beslutninger
- hvor det hellige findes; fx uden for verden, overalt omkring os, inden i os selv, i de mellem menneskelige relationer eller på bestemte lokaliteter
- hvordan det hellige kommer til udtryk, og hvilke trosmæssige læresætninger det afføder
- hvordan gudsbilledet er, og hvilke myter der legitimerer det
- hvordan opfattelsen af verden og mennesket – samt dets muligheder for at få et godt liv – er.

I den anden betydning af ordet religion (at gentage) ligger en af religions andre væsentlige funktioner – nemlig at strukturere tiden. Gennem en evigt tilbagevendende ritualisering af tiden skaber hver religion sin rytme i tilværelsen – det være sig over et døgn, en uge, en måned, et år eller et liv. Traditionen og fællesskabet omkring en bestemt rituel rytme eller variationer herover etablerer religiøse samfund eller blot subkulturer inden for et samfund.

Således vil en given kultur almindeligvis bestå af såvel majoritets- som minoritetsreligioner med stærkere eller svagere tilknyttede menigheder. I relation til religionernes funktion vil det således være naturligt at arbejde med de enkelte religioners ritualer og symboler, herunder deres fester og højtider samt menighedernes organisation og den adfærd, som det religiøse forhold afføder.

Religionsbegrebets mystiske og erfaringsbaserede aspekt skal desuden omtales. Medlemmer af forskellige trossamfund kan berette om religiøse oplevelser, som har givet dem en særlig indsigt, eller de kan berette om følelser, som igen har givet anledning til en særlig stemthed i sindet. Et sådant åbenbaringsaspekt, der kan have sin baggrund i alt fra bøn, lovsang og bekendelse til valfart og meditation, er svært at håndtere inden for skolens rammer, fordi man af gode grunde kun har en begrænset adgang til viden om fænomenerne til rådighed. Det betyder imidlertid ikke, at man ikke kan tale om det i skolen, men det bliver alene som et diffust aspekt og ikke som en indøvelse i særlige teknikker til frembringelse af erfaringer, der kan give indsigt i mystikken. Men der kan arbejdes med andre menneskers beskrivelse af, hvad der er på færde, og hvad det kan bruges til, hvorefter undervisningen er forpligtet til også at skabe den kritiske distance som i alle andre sammenhænge. Denne kritiske distance omfatter også religion og tro i almindelighed.

Med den tidsmæssige ramme, der er sat for undervisningen i faget religion, er der snævre grænser for nuanceringsgraden inden for de enkelte områder. Fagformålets prioritering af tilværelsens religiøse dimension og vinklingen af stoffet under hensyn til elevernes udvikling peger på en kobling mellem religionernes – især kristendommens – centrale indhold og en nutidig forståelse heraf. Undervisningens fornemste opgave bliver altså at bygge bro mellem religionernes bud på en tydning af tilværelsen og elevernes livsverden, således at indsigterne i det første kan bruges til kvalificering af det sidste.

Det religionsbegreb, der på baggrund af ovenstående arbejdes ud fra, kan sammenfattes i model 2.

Model 2: Religionsbegrebet

© Undervisningsministeriet

Det grundlæggende spørgsmål til den religion, der arbejdes med, er i forlængelse heraf, hvad der inden for religionen anses for at have guddommelig karakter i en sådan grad, at det bliver helligt for dem, der bekender sig til den pågældende religion eller livsopfattelse, og hvilken mening det giver i en almen sammenhæng. Ud fra dette omdrejningspunkt bliver undervisningen en undersøgelse af, hvordan denne guddommelighed kommer til udtryk i læresætninger, myter og andre fortællinger, etik, sociale sammenhænge, ritualer, personlige oplevelser og erfaringer samt i materielle ting. At man selvfølgelig metodisk set også kan gå den modsatte vej og indhente sine data, før man får svar på det grundlæggende spørgsmål, siger sig selv. Ad den vej fremkommer svaret i stedet via en analyse af de indhentede data. Uanset om man går den ene eller den anden vej, er det vigtigt at være opmærksom på, at det ikke er alle religioner og livsopfattelser, der rummer samtlige elementer i modellen.

GUDSBEGREBET

Udgangspunktet for en forståelse af gudsbegrebet i skolens undervisning er den kristne treenhedsforestilling med Gud som Faderen, Sønnen og Helligånden i én enhed, men i et bredt funderet religionsfag må denne opfattelse sættes i relief af andre forestillinger – dels af varierende monoteistisk karakter, dels af polyteistiske forestillinger, men også af forestillingen om det guddommelige som ren illusion.

Et sådant perspektiv giver også anledning til overvejelser over, hvorvidt Gud skal skrives med stort eller lille g, da det i høj grad er med til at angive gudens/gudernes status i de forskellige religioner. Hvor de tre store vestlige skriftreligioner (jødedom, kristendom og islam) samt dele af hinduismen opererer med én Gud, som ophav til, hersker over og frelser af menneskene, har guderne en helt anden og lavere rang inden for hovedparten af de østlige religioner – herunder hovedparten af hinduismen og buddhismen. Billedet er langt fra entydigt, men ingen af guderne i de østlige religioner har almagt. Nok har nogle af dem mere betydning end andre – eksempelvis skaberguden Brahma, opretholderen Vishnu og ødelæggeren Shiva, men ingen af disse styrer suverænt verden og dens gang. Her er andre livsprincipper som karma- og reinkarnationsloven samt muligheden for at blive udfriet af det fængsel, som verden opleves som, og dermed ophøjet i henholdsvis Atman og Brahman, langt mere grundlæggende. Andre guder har lavere rang og kan kun bruges i specifikke livssammenhænge. Der er altså her tale om flerguder på samme måde, som man kender det inden for fx den nordiske og den græske mytologi, hvor krigen, kærligheden og døden mv. har hver sin guddom. I tillæg hertil hævder ateismen, at guder slet ikke er til, men blot er rene abstraktioner, mens astrologien hævder, at det er planeternes stilling, der determinerer menneskers liv. Hele dette spektrum, fra Gud som en personlig Gud over rækken af guder med forskellige kræfter til gudsbegrebet som illusion, skal rummes i skolens undervisning.

Bøn, lovsang og bekendelse samt åbenbaring er centrale kommunikationsformer i relationen mellem Gud og mennesker inden for de vestlige religioner, men de kan med fordel sættes i relief af de østlige religioners forestillinger om indsigt i tilværelsen samt af skæbnereligionernes underkastelsespraksis. På samme måde må undervisningen omfatte forestillinger om Gud som et væsen uden for verden over Gud som et væsen i verden – eksempelvis som menneske eller planetkraft – eller i form af en besjæling af alt i verden (panteisme) til forestillingen om det guddommelige som en kraft inden i mennesket eller blot noget psykisk – herunder en fase i evolutionen og altså en illusion (ateisme).

TRO

Tro handler om at kende sandheden og om at handle i overensstemmelse hermed. Men netop forholdet mellem holdning og handling er et klassisk problem i menneskelivet, som skal tages op til behandling i skolen. I den forbindelse ligger der et særligt problem i, at vi på dansk bruger begrebet tro på mindst tre forskellige måder: a) i forbindelse med løse formodninger og antagelser, b) om holdninger mod bedreviddende og c) som synonym for tillid og hengivelse.

Tro som hverdagsfænomen

Replikkerne: "Toget går kl. 14:10," eller: "Jeg tror på dig" kan have den betydning, at jeg tror på en køreplan, eller at det, en anden siger, er rigtigt, selv om jeg ikke med sikkerhed kan vide det. Men det kan også betyde: "Jeg har tiltro eller tillid til et system eller til dig som person." Så er det ikke en forstandsmæssig overvejelse, men snarere en følelse, en indre overbevisning, som bunder i en tiltro eller tillid til systemet eller det menneske, som replikken rettes mod. Tiltroen er så ikke afhængig af argumenter eller antagelser, men udspringer umiddelbart af relationen til den anden. Tro på den anden eller tillid til den anden i denne forstand er en holdning, der normalt bærer vores forhold til hinanden – i langt højere grad end rationelle overvejelser. Tro er således et vigtigt og almindeligt fænomen, der præger menneskeligt samvær også uden for den egentlige religiøse sammenhæng.

Tro og viden

Tro betragtes ofte som en slags erkendelse, der imidlertid har en anden værdi end viden; tro anses som en slags erstatningsviden. Det er baggrunden for, at nogen ser et konkurrenceforhold mellem religiøs tro og viden. Mere frugtbar er det at anskue det som to helt forskellige slags sandhedssøgen, der kan komplementere hinanden – en personlig eksistentiel eller mytisk sandhed (den religiøse dimension) – til forskel fra en almen objektiv eller rationel sandhed. Ved siden af denne form for tro findes overtroen,

som i modsætning til anden tro defineres ved at være en tro mod bedreviddende – altså en tro i opposition til faktuel viden.

Evangelisk-luthersk tro

Tvivlen er i evangelisk-luthersk sammenhæng et grundvilkår. En central tanke er derfor, at troen ikke er menneskets præstation, men at den skænkes af Gud. I forbindelse med undervisningen er det væsentligt at komme ind på forholdet mellem tro og tvivl, og at man i den lutherske tradition lægger mere vægt på Guds nåde end på menneskets gerninger.

Religion indefra og udefra – oppefra og nedefra

Det er et velkendt faktum, at der kan være stor forskel på forståelsen af en religion, alt efter om den opleves indefra eller udefra. Studiet af religioner foretages almindeligvis med et blik udefra, hvor man fortolker og beskriver en religion på basis af indsamlede data i form af skriftgrundlag, registrerede normer og holdninger samt diverse genstande og iagttaget praksis. En sådan udefra-beskrivelse kommer imidlertid let til at ligge meget langt fra den oplevelse, man som dagligt praktiserende repræsentant inden for en bestemt religion har, fordi vægten i den konkrete praksis ofte ligger et helt specifikt eller mere diffust sted – det være sig inden for selve religionen eller udenfor, eksempelvis på noget socialt, hvor selve det religiøse fællesskab er underordnet.

Den store diversitet i udøvelsen af de forskellige religioner gør det ikke blot relevant at se på divergenser i forståelsen af religionerne, når de ses indefra og udefra – altså i deres selvforståelse og i en videnskabelig kontekst – det gør det også relevant at se på religionerne oppefra og nedefra – i betydningen den officielle beskrivelse af de generelle perspektiver ved en religion og den praktiserede virkelighed. Ofte forstås de officielle beskrivelser af en religions gejstlighed eller af religionsvidenskabsfold, men herfra kan der som nævnt være meget langt til den praksis og de forestillinger, forskellige grupper af menigheden har. Også her vil der i skolen være brug for begge vinkler, så eleverne får en generel viden, der via forskellige former for feltarbejde kan konfronteres med virkeligheden, så man får stof til overvejelser over diversiteten i udtryk og forståelse af de religioner, der arbejdes med.

TILGANGE TIL UNDERVISNINGEN

Tilgangene til undervisningen i religion er mange, og megen pædagogisk forskning peger på, at variation i undervisningen er noget af det, der giver det bedste resultat. I en dansk sammenhæng hviler undervisningsbegrebet som kundskabsformidling i bred forstand dog på oplysningstidens historisk-kritiske tilgang, der også danner fundament i undervisningen i faget religion. Herpå baserer de øvrige tilgange sig.

DEN HISTORISK-KRITISKE TILGANG

I forhold til eksempelvis bibelfortolkning har den historisk-kritiske tilgang som udgangspunkt, at Bibelen består af menneskeskabte tekster. De kan handle om Gud og om guddommelige indgreb, men alene som udtryk for menneskers tro og oplevelse. De bibelske tekster rummer således ingen viden om det, som man ellers ikke kan vide, men de er udtryk for menneskers tolkninger af bestemte erfaringer og oplevelser. Historisk-kritisk bibelforskning har derfor ikke kun til opgave at fastslå, hvad der er historisk pålideligt i den forstand, at det berettede forholder sig én til én til indtrufne begivenheder. Naturligvis er der – i hvert fald meget ofte – en sådan referentiel side. Men den særlige bibelske betydning af disse ydre begivenheder opstår først i menneskers tyding af dem. De forskellige begivenheder er i sig selv stumme.

Den historisk-kritiske tilgang kan således undertiden tjene til at afsløre, at det historiske plan befinder sig et andet sted, end teksterne umiddelbart lader læseren tro. Når forfatterne til evangelierne fortæller om Jesu liv og gerninger, er de således kun indirekte kilder til den jordiske Jesus. Som skrifter betragtet er de først og fremmest kilder til den enkelte forfatters forståelse og fortolkning, dvs. hans teologi. Selvfølgelig forudsætter alle fire evangelier, at der har levet et menneske, Jesus fra Nazaret. Men denne historiske skikkelse er de alene interesseret i på grund af den betydning, som de i kraft af deres tyding af hans gerning og død tillægger ham. Den udlægning, hvis ældste tilgængelige nedslag Paulus' breve er, bliver her sammenvævet med historiefortællingen.

Hvilke erfaringer og oplevelser, der har ført til denne tyding, kan vi kun gætte om. Men det er en historisk kendsgerning, at de forskellige evangelier foreligger, og at de alene eksisterer og er overleveret på grund af den tyding, som er blevet en uløselig del af genfortællingen.

Hvad der gælder Det Nye Testamente, gælder også Det Gamle Testamente, hvor den fortalte historie begynder i myternes verden. På overfladen tager det sig ud som en sammenhængende historie, der begynder med menneskets skabelse, men for en historisk-kritisk betragtning er der tale om en samling skrifter, der har fået deres nuværende skikkelse og er blevet samlet som Hellig Skrift i persisk-hellenistisk tid, dvs. i 400-tallet f. Kr. og de følgende århundreder. Hvad vi møder her, er den antikke jødedom, der fører sin religion tilbage til en halvmytologisk skikkelse, Abraham, og sin historie tilbage til verdens skabelse.

En undervisning på historisk-kritiske præmisser har som et vigtigt mål at skabe denne bevidsthed om forskellen mellem faktum og tyding, og om at fakta i sig selv er uden betydning. Ellers opstår den misforståelse, at den historiske kritik skal rense teksterne for tydingernes overmaling. Det er ingenlunde tilfældet – snarere tværtimod gælder det om at afdække mytens budskab. Alt i alt gælder det om at formidle, at jødedom såvel som kristendom ikke består af mennesker, der ved mere end andre, men er fortolkningsfællesskaber, der lever og overlever i kraft af sammenhængskraften i bestemte fortolkninger af, hvad Gud betyder, og hvad det vil sige at være menneske. Hvad der på denne måde gælder for tilgangen til de bibelske tekster, gælder selvsagt også for omgangen med alt andet stof i undervisningen. På den måde er intet helligt og urørligt i skolens undervisning.

DEN FÆNOMENOLOGISK-HERMENEUTISKE TILGANG

Den fænomenologisk-hermeneutiske tilgang handler for det første om at være opmærksom på sine omgivelser og de erfaringer, man gør sig med disse, så man i udvekslingen herom ad en filosoferende vej kan få indkredset betydning og håndtering af forskellige fænomener, begreber, genstande og situationer i forhold til andre. Det kunne være fænomenet tilgivelse, som afdækkes i forhold til, hvad det vil sige at tilgive, hvornår tilgivelse er påkrævet og finder sted, hvem der kan tilgive, og hvem der kan tilgives, hvordan tilgivelse indfinder sig og viser sig, hvem eller hvad der styrer tilgivelsen, hvad tilgivelsens effekt er osv. Et andet eksempel kunne være begrebet retfærdighed, som udredes i forhold til kriterier for retfærdighed samt en analyse af de etiske værdier, som de forskellige kriterier forankrer sig i.

For det andet handler tilgangen om at bygge bro mellem forskellige livsverdener. Det være sig over tid, hvor forståelsen af et begreb fra fortiden kan være en helt anden end i dag, hvor den skal gøres tilgængelig for forståelse. Et eksempel herpå kan være begrebet myte, som frem til antikken var ensbetydende med sandhed. Siden blev mytebegrebet spaltet op i begreberne mythos og logos, og i dag er myte i sin folkelige udgave nærmest det samme som en løgn. En anden variant af denne brobygning kan være kulturen, hvor et begreb i to nutidige kulturer har helt forskellige konnotationer. Fx associeres der primært negativt på slangen i vestlig kultur, men positivt på den i kinesisk.

DEN NARRATIVE TILGANG

Den narrative tilgang handler grundlæggende om forløb og proces – det være sig fiktive eller faktiske. Karakteristisk for et narrativ er, at det har en begyndelse, en midte og en slutning. En fortælling tager form, har et bestemt forløb med en afkodelig struktur, der giver den retning og efterfølgende rundes af.

Det narrative forløb giver bl.a. mulighed for opbygning af særlige pointer, som forløses sprogligt. Herudover giver det mulighed for med fantasiens hjælp at gennemspille forskellige scenarier med indbyggede problemstillinger, som i det fiktive forløb kan vendes og drejes og ses fra forskellige synsvinkler samt gives en vifte af løsninger, som så igen kan give anledning til refleksion og diskussion. I den forbindelse spiller de forskellige læsemåder af religiøse tekster og genstande i bredere forstand selvfølgelig også ind – det være sig lige fra en bogstavelig læsning over en mere typologisk/allegorisk billedlig forståelse til de moralske og handlingsanvisende og de eskatologiske læsninger, hvor det er håbet og livsmodet i eksistentiel forstand, der er i centrum for forståelsen. Som sådan bliver de narrative universer i særlig grad spejl for identitetsdannelsen, fordi de etablerer værdier og handlingspotentiale. Eksempelvis kan fortællingen om Isaks ofring aktualisere alt fra etiske drøftelser om menneskeofringer vs. stedfortrædende ofre over ritualiseringer af tilværelsen og symbolske afkodninger til eksistentielle problemstillinger som svigt og forholdet mellem forældre og børn.

DEN RELIGIONSFÆNOMENOLOGISK-KOMPARATIVE TILGANG

Den religionsfænomenologisk-komparative tilgang sammenholder religiøse fænomener såvel horisontalt som vertikalt og ser på ligheder og forskelle samt slægtskaber i fænomenets udvikling.

Et eksempel på en horisontal sammenstilling kunne være begravelsesritualet hos de tibetanske buddhister i Himalaya, der parterer den døde krop og ofrer den til gribbene som udtryk for, at kroppen blot er et hylster, over forskellige ligbrændinger inden for hinduisme og kristendom til jordfæstelsesceremonier i fx uddøde religioner som den gamle egyptiske og nutidige praksis i fx jødedom, kristendom og islam.

Som eksempel på en mere vertikal sammenstilling kunne man se på bibelske fortællinger og forestillinger – fx forlægget for historien om Noas Ark i den mesopotamiske fortælling om Gilgamesh eller messiasforestillingen i den tidlige jødedom, som disse kommer til udtryk i forskellige skrifter før kanoniseringen af Det Gamle Testamente, over den kristne forestilling om Jesus som messias i Det Nye Testamente til Koranens tolkning af Jesus som en profet.

Den religionssociologiske tilgang

Sociologien undersøger menneskers sociale aktivitet, hvorfor religionssociologien naturligt undersøger menneskers religiøse eller religionslignende aktivitet. Ofte omsættes behandlede data inden for sociologien i statiske udtryk, hvilket der udmærket kan arbejdes med i grundskolen – fx i forbindelse med opgørelser af forskellige religioners udbredelse og størrelse eller menneskers holdninger til bestemte spørgsmål.

Mest central af de religionssociologiske metoder i grundskolen er dog nok feltarbejdet, hvor eleverne på egen hånd sendes ud i skolens lokalområde for at indhente data om specifikke spørgsmål. Det være sig i form af en spørgeskemaundersøgelse om befolkningens holdning til udvalgte spørgsmål, lokalområdets paratviden om sammenhængen mellem årstal og begivenheder i kirkehistorien eller en afdækning af den religiøse demografi holdt om mod det nationale og globale billede. Hvor mange forskellige trossamfund er repræsenteret i vores lokalområde og med hvilken frekvens? Hvordan matcher dette billede den generelle status i Danmark og i resten af verden? Hvordan kan eventuelle afvigelser forklares? Forskellige ressourcer på nettet kan understøtte en sådan undersøgelse. En anden mulighed

er at udtyde centrale opfattelser i de pågældende religioner gennem kortlægning af religiøse bygningers arkitektur – eksempelvis korsformens symbolik i kristne kirker eller bedenichens placering i moskeer.

DEN ÆSTETISKE TILGANG

Æstetik handler om sanselighed og ækvivalerer således i vid udstrækning med det, der også benævnes praktisk-musiske aktiviteter. Det være sig dans og drama samt inddragelse af film, musik, it og kunst samt elevernes egne udtryk for erhvervede indsigter via disse medier. Som sådan kan den æstetiske tilgang til stoffet ikke siges at være en egentlig faglig tilgang, men snarere et pædagogisk virkemiddel for tilegnelse af stoffet.

Den egentlige æstetiske tilgang til forståelse af religion ligger i ritualiseringen, men da indøvelse i den religiøse praksis ligger uden for skolens virke, har denne tilgang hidtil spillet en mindre rolle i undervisningen. Med integrationen af genstande som en særlig genre i faget i 2009 fik tilgangen imidlertid en renæssance, fordi en undersøgelse af religiøse genstande tilfører undervisningen en stoflighed og dermed en sanselighed, som tidligere har været nedprioriteret. På samme måde vil den understøttende undervisning og deraf forøgelsen af de tværfaglige aktiviteter naturligt kunne give rum for en række af de praktisk-musiske aktiviteter som dans, drama og andre kunstneriske udtryk, der også øger det æstetiske aspekt ved undervisningen og dermed den kropslige læring.

DEN BIOGRAFISKE TILGANG

Den biografiske tilgang tager afsæt i udvalgte personers konkrete liv og levnedsløb, som afdækkes med henblik på forståelse af selv samme og de undersøgte personers betydning for særlige begivenheder. De undersøgte personer kan være såvel faktiske som fiktive. Af de faktiske vil der i undervisningen i faget religion primært være tale om kirkehistoriske personer som Jesus, Paulus, Augustin, Ansgar, Luther, Hans Tausen, Kierkegaard og Grundtvig, men også Muhammed og Buddha samt eventuelle nyere religionsstiftere som fx Sai Baba og Ron Hubbard. Af mere fiktiv karakter kunne det være et udvalg af hele det store persongalleri i Det Gamle Testamente, fra Adam til Daniel. Styrken ved den biografiske tilgang er, at den tilfører behandlede begivenheder kød og blod, så de levendegøres.

LÆRINGSMÅL

De nye læreplaner indeholder kompetencemål, færdigheds- og vidensmål. Kompetencemålene er nedbrudt i færdigheds- og vidensmål i et antal faser, der svarer til klassetrinnene.

Som lærer sætter du mål for, hvad eleverne skal lære. Læringsmålene **relaterer sig til elevens udbytte** – ikke til det, der undervises i, men til det, som eleverne forventes at lære igennem undervisningen. Læringsmålene formuleres før et forløb, og gennem undervisningsforløbet justeres undervisningsaktiviteterne løbende ud fra målene.

Fra kompetencemål til læringsmål

Læreplanens færdigheds- og vidensmål nedbrydes eller omsættes af læreren til læringsmål for, hvad eleverne skal kunne ved afslutningen af et undervisningsforløb. Læringsmålene skal være konkrete og skal formuleres, så de er udfordrende, men ikke sværere, end at det er muligt for et flertal af eleverne at nå dem på et tilfredsstillende niveau.

Læringsmålene forklares for eleverne, så eleverne har en forståelse af dem. Når eleverne kender målene, kan de selv medvirke aktivt til at nå dem. Eleverne kan også selv være med til at definere målene. Læringsmålene kan med fordel gentages undervejs, så eleverne forstår sammenhængene mellem læringsmål og undervisningsaktiviteter.

Undervisningsaktiviteter

Undervisningsaktiviteterne skal sigte mod opfyldelse af læringsmålene. Som lærer vælger du aktiviteter, opgaver, indhold og processer, som kan begrundes i forhold til de opstillede læringsmål, og som eleverne samtidig finder både meningsfulde og relevante. Undervisningsdifferentiering skal sikre, at der er passende læringsudfordringer for alle elever frem mod målene.

Tegn på læring

Tegn på læring hjælper dig med at vurdere elevernes læringsudbytte. Tegn på læring kan være elevernes kommunikation om et fagligt stof, elevernes demonstration af færdigheder eller elevernes produktioner. Du definerer selv, hvordan eleverne og du som lærer kan se tegn på, at målene er nået.

Tegn på læring bruges i planlægningen af den næste undervisningssekvens eller det næste undervisningsforløb.

Evaluering

Løbende **formativ evaluering** tager udgangspunkt i og gør det muligt at reagere på de tegn på læring, som eleverne udviser. Den formative evaluering kan gennemføres af læreren, eleven selv eller af kammerater. Evalueringen sker altid i forhold til læringsmålene. Formativ evaluering er grundlaget for planlægning af det næste skridt i undervisningen.

Formativ evaluering gør det muligt at give alle elever **feedback** undervejs i et undervisningsforløb.

Eleverne bliver gennem feedback klar over:

- hvor de er på vej hen (læringsmål).
- hvad de har opnået indtil nu (læringsudbytte).
- hvad der er den næste mest passende udfordring på vej mod målet.

Evalueringsfasen skal vise, hvor godt forløbet har formået at støtte elevernes læring frem mod læringsmålet. I evalueringsfasen arbejdes som hidtil med formativ evaluering, men nu også med **summativ evaluering**. Den summative evaluering skal afklare, om det ønskede niveau er nået ved afslutningen af forløbet. Summativ evaluering afklarer således:

- hvad eleverne har lært i forløbet.
- hvad de skal bygge videre på i næste forløb.
- om der er elever, som ikke har nået det mindste acceptable niveau, og hvad der i så fald skal gøres.

Læringsmål kan ikke stå alene

At man som underviser arbejder med mål for elevernes læring er vigtigt, men det er samtidig vigtigt at understrege, at arbejdet med målformuleringer kun én didaktisk overvejelse blandt andre. Uanset hvilken didaktisk model man i sin undervisning tager udgangspunkt i, vil der også være andre faktorer, der spiller ind i elevernes læringsproces som fx elevernes læringsforudsætninger, skolens ramme faktorer og underviserens situationsbevidsthed.

ARBEJDET MED LÆRINGSMÅL I FAGET RELIGION

Det overordnede formål med undervisningen i religion er, at: "Eleven kan forstå og forholde sig til den religiøse dimensions betydning for livsopfattelsen hos det enkelte menneske og dets forhold til andre". Dette er således hovedsigtet med samtlige undervisningsforløb i faget. Hver især udgør de en brik til såvel forståelsen af som den kritiske forholde sig til den religiøse dimension i tilværelsen.

På grund af sin transcendent og metafysiske status lader den religiøse dimension sig primært udtrykke i billedlige eller mytisk-poetiske termer samt i ritualer, hvilket der skal tages hensyn til i arbejdet med

overordnede målformuleringer. Centralt i arbejdet med læringsmålsorienteret undervisning i religion er, at målene primært er relateret til etablering af viden om udvalgte elementer i de forskellige religioner og livsopfattelser, der arbejdes med, men det er centralt for målarbejdet, herunder udvælgelsen af emner og aktiviteter, at det holder hovedsigtet for øje – såvel i lærerens som i elevernes bevidsthed. Hvad siger det behandlede emne om det guddommelige, om religiøsitet og om tro, samt hvordan påvirker det menneskers opfattelse af livet og relationen til andre mennesker og naturen? Og hvordan forholder vi os til det? Disse ledetråde eller spørgsmål skal til stadighed være aktive som parametre i den formative evaluering, hvis undervisningen skal opfylde sit formål.

I religion er intentionen med undervisningen, at der på hvert trin i skoleforløbet integreres stof fra flest mulige kompetenceområder samt færdigheds- og vidensområder i hvert undervisningsforløb, da religion og livsopfattelse gør det ud for dagligt levet liv, der ikke lader sig splitte op i enkeltelementer uden at ændre karakter, fordi de indgår i en helhed, hvor elementerne indbyrdes hænger sammen og påvirker hinanden, jf. figur 2.

Skal eleverne eksempelvis lære om den kristne dåb, der som udgangspunkt tager sit afsæt i kompetenceområdet kristendom, hvor den figurerer som et ritual under emnet kristne udtryk, vil det være oplagt også at komme ind på den kristne håbsteologi, som henhører under emnet kristne grundbegreber, eller behandle dåbens forudsætning i den jødiske omskærelsespagt med fremstilling i templet, hvorved forløbet tillige kommer til at inddrage elementer fra kompetenceområderne ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser og bibelske fortællinger, fordi såvel traditionerne for omskærelse, fremstillingen i templet samt Jesus dåb i Jordanfloden, der alle er en forudsætning for den kristne dåbspraksis og -forståelse har sine belæg i Bibelen. Endelig er dåbsritualet et konkret udtryk for en særlig forståelse af mennesket og af forholdet mellem liv og død, som tematiseres i to forskellige underemner i kompetenceområdet livsfilosofi og etik. Således kommer man i et kort forløb om dåb let til at arbejde med elementer fra 8-10 færdigheds- og vidensmålpar. Dette skal indtænkes i arbejdet med den summative evaluering. Læreren kan fx opstille et samlet og konkret mål for forløbet, som eleverne er bekendt med, samt en række delmål til hvert af de berørte målpar, som undervisningen løbende kan justeres efter under den formative evaluering.

TAKSONOMISKE NIVEAUER

I fællesskolen skal der i undervisningens tilrettelæggelse tages højde for de overordnede tre afslutningsniveauer:

- Afslutning efter 9. klasse – Erster allgemeinbildender Abschluss (ESA)
- Afslutning efter 10. klasse – Mittlerer Schulabschluss (MSA)
- Overgangen til gymnasiet – Übergang in die Oberstufe

Undervisningen skal tilrettelægges således, at alle elever udfordres på de tre taksonomiske niveauer uanset elevernes forventede afslutningsniveau:

- **Niveau 1: Reproduktion**
Dette taksonomiske niveau omfatter gengivelsen af fakta og en sikker forståelse, anvendelse og beskrivelse af øvede arbejdsmetoder og -teknikker.
- **Niveau 2: Anvendelse og reorganisering**
Dette taksonomiske niveau omfatter elevens evne til selvstændigt at forklare, bearbejde og tilordne bestemt viden og fakta og evnen til at overføre det lærte til nye sammenhænge og forhold.
- **Niveau 3: Vurdering, perspektivering og refleksion**

Dette taksonomiske niveau omfatter elevens evne til systematisk og selvstændigt at reflektere og udvikle problemløsninger, og herigennem nå til egne løsninger, fortolkninger, følgevirkninger, generaliseringer, begrundelser og vurderinger.

Under *Plan for undervisningsforløb med udgangspunkt i læringsmål* findes to forløb, der tager udgangspunkt i fagteamets overordnede plan og viser, hvordan man kan arbejde med matrixens mål og tilgodese de taksonomiske niveauer.

FAGTEAMETS OVERORDNEDE PLAN

Fagteamets overordnede plan danner baggrunden for den enkelte lærers arbejde med at udarbejde årsplaner og indeholder fagteamets beslutninger vedrørende:

- ønskede kompetencer
- fordeling og vægtning af indhold og temaer i undervisningen
- anvendelse af fagspecifikke metoder
- anvendelse af medier og andre undervisningsmidler
- differentiering af undervisningen
- tværfaglig og projektorienteret undervisning
- Inddragelse af eksterne undervisningstilbud og ekskursioner
- former for understøttelse af elever med særlige behov
- evaluering og bedømmelse af undervisningen og elevernes læring
- ensartet og reflekteret anvendelse af fagspecifikke termer

Herunder ses eksempler på, hvordan den overordnede plan for religion kunne se ud.

VEJLEDENDE FORSLAG TIL FAGTEAMETS OVERORDNEDE PLAN – FLEKSIBEL INDSKOLING TIL 6. KLASSE

	Fleksibel indskoling	3. klasse	4. klasse	5. klasse	6. klasse
Undervisning: Livets store spørgsmål		Hvad er rigdom? Klassen laver udstilling på skolen		Skabelsesberetningernes-/urhistoriens svar på spørgsmål om tilværelsen	
Undervisning: Menneske og samfund	Vi skriver en bog i fællesskab om temaet venskab				
Undervisning: Overgangsriter, ritualer og højtider		Tema: Pinse	Klassen optræder med krybbespil under julegudstjenesten		
Undervisning: Udflugter	Julevandring i kirken (MBU)	Påskevandring i kirken (MBU)	Kirkens rum, indretning og funktion. Besøg den lokale kirke – rundvisning ved præsten.	Jesus på Flensborghus (MBU)	Udflugt til Poppostenen ved Helligbek og Hedeby
Differentiering	Delvist niveaudelte opgaver.		Projektgrupperne dannes efter principper indenfor "Cooperative Learning"		
Fagsprog/ sproglig udvikling		Brugen af "Læseguides" indføres. Se www.videnomlaesning.dk , Jesper Bremholt	Faglige læse- og skriveopgaver inden for fagets teksttyper, med fokus på at berette, at beskrive, at forklare, at argumentere	Der arbejdes særligt med elevernes forståelse for og brug af de religiøse aspekter ved sproget, herunder det poetisk-mytiske og det billeddannende ved sproget	
IT og medier		Begyndende anvendelse af skriveprogrammet Word	Informationssøgning på internettet. Begyndende kildekritik		Byg en kopi af Salomons Tempel efter beskrivelsen i GT i computerspillet Minecraft
Innovation og entreprenørskab			Tværfaglig projektopgave "Sundhed" Hvordan kan skolens sundhed fremmes?		
Kulturforståelse	Kan man blive venner med nogen fra en anden kultur?			Myter og tilværelsesspørgsmål: Bevidstgørelse om at mennesker på tværs af alle	

				kulturer kræver svar på samme spørgsmål	
Hjælpe midler og materialer					lpads og licens til Minecraft
Evaluering	Billednotater		Fremlæggelse af projektopgave		

VEJLEDENDE FORSLAG TIL FAGTEAMETS OVERORDNEDE PLAN – 7.-10. ÅRGANG

	7. årgang	8. årgang	9. årgang	10. årgang
Undervisning: Livets store spørgsmål				Fordybelse i temaet: Hvad er et lykkeligt liv? Præsentation ved udstilling på skolen
Undervisning: Menneske og samfund		Dilemma-spil om begrebet næstekærlighed		
Undervisning: Overgangsriter, ritualer og højtider	Producer powerpoint: Sammenlign overgangsriter i verdensreligionerne. Særlig fokus: døden			
Undervisning: Udflugter				
Differentiering				Besøg moskeen i Flensborg, rundvisning
Fagsprog/ sproglig udvikling		Delvist niveaudelte opgaver		
IT og medier	Genrekendskab: myte, sagn, lignelse, underberetninger			Musikvideoer med religiøst indhold både i sangtekster og billedsprog
Innovation og entreprenørskab	Powerpoint Kildekritik på internettet			
Kulturforståelse		Regler og forskrifter. Er de vigtige? Udarbejd forbedring af regler, tiltag på skolen, som vil gøre samlivet bedre		
Hjælpemidler og materialer		På hvilken måde spiller begrebet næstekærlighed en rolle i andre trossamfund?		
Evaluering				Store opslagstavler
	Rollespil			Udstilling

Undervisningsdifferentiering – fx:

- Undervisningen tilpasses elevgruppens forskellighed inden for klassens fællesskab ud fra indhold, metoder, organisation og materialer.
- Der sættes tydelige mål for året, forløb og undervisningslektion. Eleverne inddrages i evaluere og sætte mål for egen læring.
- Arbejdets organisering veksler mellem klassegennemgang, gruppe- og pararbejde ud fra Cooperative Learning-strukturer samt individuelt arbejde. Den stramme organisering afbrydes med jævne mellemrum af faser, hvor eleverne skal arbejde selvstændigt og selv organisere arbejdet.
- Der lægges vægt på en formativ evaluering; skriftlige opgaver afleveres fortrinsvis den digitale samarbejdsplatform, så eleven kan få feedback i selve skriveprocessen. Der arbejdes med førtest i forhold til prøver, så der kommer fokus på progressionen. Efter prøver m.m. laves der opgaveark ud fra klassens og elevens individuelle fejltyper.
- Eleverne involveres i deres egen læring, fx ved at skulle evaluere sig selv og undervisningen, ved at sætte individuelle læringsmål, ved at have fokus på progression, og ved at have valgmuligheder ved bestemte emner og opgaver.
- Der mængde- og dybdedifferentieres i forhold til materialer og opgaver, ligesom læsesvage elever kan bruge oplæsningsprogrammer, som fx Appwriter, eller lydfiler.

Årsplanen er udarbejdet i samarbejde med...

Emne og periode	Kompetencemål	Videns- og færdighedsområder	Læringsmål	Tiltag Hvilket indhold, materialer, metoder og organisering?	Evaluering Hvilke evalueringsværktøjer skal anvendes? Hvad skal evt. være prøve eller prøvelignende bidrag?

PLAN FOR UNDERVISNINGSFORLØB MED UDGANGSPUNKT I LÆRINGSMÅL – EKSEMPEL KRISTNE SYMBOLER

Lærer/team:		Fag/klasse: 3. klasse	
Forløb	Kompetenceområde(r)	Kompetencemål	Omfang
Kristne symboler	Livsfilosofi og etik Kristendom	Eleven kan udtrykke sig forståeligt og sammenhængende om den religiøse dimension ud fra grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske principper Eleven kan udtrykke sig om, hvad kristendom er og om centrale begivenheder i kristendommens historie, herunder folkekirkens betydning i Danmark og det folkekirkelige virke i Sydslesvig	6 lektioner
Færdighedsmål		Vidensmål	
Eleven kan læse enkle faglige tekster og udtrykke sig om deres indhold Eleven kan med egne ord beskrive grundbegreber i kristendommen Eleven kan nævne centrale symboler, ritualer, musik og salmer		Eleven har viden om enkle fagord og begreber samt faglige teksters formål og struktur Eleven har viden om kristne grundbegreber Eleven har viden om centrale symboler, ritualer, musik og salmer	
Læringsmål	Tegn på læring	Evaluering – før, under og efter	
Jeg kan læse tekster om symboler og arbejde med læseformål, fagord og læseforståelse. Jeg kan fortælle, hvad symboler er, og hvordan de bruges Jeg kan genkende symbolerne kors, hjerte, anker, due og fisk og forklare, hvad de betyder.	Jeg kan læse tekster om symboler og arbejde med læseformål, fagord og læseforståelse. Niveau 1: Eleven kan læse en tekst og deltage i arbejdet med læseguides* Niveau 2: Eleven kan selvstændigt læse en tekst og arbejde med læseguides* Niveau 3: Eleven læser selvstændigt tekster, arbejder med læseguides* og udtrykker sig mundtligt om udbyttet af dette arbejde. *Læseguides: www.videnomlaesning.dk ved Jesper Bremholm Jeg kan fortælle, hvad symboler er, og hvordan de bruges. Niveau 1: Eleven kan give eksempler på symboler. Niveau 2: Eleven kan forklare, hvad et symbol er.	Efter: Tal sammen i klassen om de fem tekster om kristne symboler, som I har læst Hvad har I lært, at I skal tænke over og arbejde med, når I læser tekster? Hvordan kunne I bedst lide at læse teksterne – i klassen, med makker eller alene? Slut forløbet af med hver især at tegne de fem forskellige kristne symboler, som I har arbejdet med, på et A3-papir. Skriv under hver tegning, hvad det er et symbol på. Skriv også nederst på tegningen med jeres egne ord, hvad et symbol er, og hvad symboler bruges til. Se på læringsmålene, og vurder din læring efter forløbet.	

	<p>Niveau 3. Eleven kan forklare, hvad symboler bruges til. Jeg kan genkende symbolerne kors, hjerte, anker, due og fisk og forklare, hvad de betyder.</p> <p>Niveau 1: Eleven kan genkende de fem symboler. Niveau 2: Eleven kan tegne og benævne de fem symboler. Niveau 3: Eleven kan forklare betydningen af de fem symboler.</p>	
--	---	--

Tiltag

Hvilket indhold, hvilke materialer, hvilke metoder og hvilken organisering skal iværksættes?

Indhold	Læremidler/materialer	Metoder og organisering
<p>Introduktion Hvor mange symboler kender I? Symbolet hjerte Symbolet anker Symbolet kors Tro håb og kærlighed Symbolerne due og fisk Evaluering</p>	<p>Computer til hvert makkerpar, adgang til trådløst netværk, ugeblade og reklamer Farvet papir</p>	<p>Arbejdet med den faglige læsning er struktureret sådan, at I først i fællesskab skal læse tekster og arbejde med læseguides. Derefter skal eleverne arbejde i makkerpar og til sidst på egen hånd.</p>

Inspiration: Clio-online

PLAN FOR UNDERVISNINGSFORLØB MED UDGANGSPUNKT I LÆRINGSMÅL – EKSEMPEL HVAD TROR VI PÅ?

Lærer/team:		Fag/klasse: 7. klasse	
Forløb	Kompetenceområde(r)	Kompetencemål	Omfang
Hvad tror vi på og hvorfor?	Livsfilosofi og etik Kristendom	Eleven kan forholde sig til den religiøse dimensions indhold og betydning ud fra grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske principper. Eleven kan forholde sig til hvad kristendom er og til hovedtræk i kristendommens historie, herunder folkekirkens betydning i Danmark, samt det folkekirkelige virke i Sydslesvig	4 lektioner
Færdighedsmål		Vidensmål	
Livsfilosofi: Eleven kan reflektere over betydningen af den religiøse dimension i grundlæggende tilværelsesspørgsmål. Trosvalg og tilværelsestyding: Eleven kan diskutere sammenhænge mellem forskellige trosvalg og tyding af tilværelsen. Kristne grundbegreber: Eleven kan reflektere over kristne grundbegreber som tyding af tilværelsen		Livsfilosofi Eleven har viden om trosvalg i forhold til grundlæggende tilværelsesspørgsmål Trosvalg og tilværelsestyding: Eleven har viden om sammenhæng mellem forskellige trosvalg og tyding af tilværelsen Kristne grundbegreber: Eleven har viden om centrale kristne grundbegreber og værdierne bag	
	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3
Læringsmål - Taksonomi I	Eleven kan fortælle om egen og andres tro	Eleven kan fortælle om egen og andres tro og beskrive forskelle og ligheder	Eleven kan forklare sammenhængen mellem tro og tilværelsestyding med udgangspunkt i sig selv og andre
Læringsmål - Taksonomi II	Eleven redegør om trosbekendelsen og om, hvordan kristne forstår den	Eleven kan forklare, hvordan trosbekendelsen bliver fortolket af kristne	Eleven kan redegøre for trosbekendelsens betydning for kristen mentalitet og praksis
Læringsmål - Taksonomi III	Eleven giver eksempler på forskellige sammenhænge, hvor begrebet tro indgår	Eleven forklarer diversiteten i begrebet tro med udgangspunkt i egen og andres opfattelser	Eleven forklarer og reflekterer over diversiteten i begrebet tro med udgangspunkt i egen og andres opfattelser.
Evaluering – før, under og efter	Efter: rollespil: Inddel klassen i to grupper, troende og ateister. De troende finder argumenter for deres tro og forbereder sig på at skulle omvende ateisterne. Ateisterne finder argumenter mod det at tro og mod selve religionen, fx kristendommen. Gå sammen to og to, en troende og en ateist. Diskuter troen. Den troende skal overbevise ateisten om den eneste sande vej, samtidig med at ateisten skal forsvare sit standpunkt. Se til sidst, om nogen har ændret holdning.		

Tiltag

Hvilket indhold, hvilke materialer, hvilke metoder og hvilken organisering skal iværksættes?

Indhold	Læremidler/materialer	Metoder og organisering
<ul style="list-style-type: none"> • Hvad tror vi på og hvorfor? • Hvad betyder ordet tro? • Se "En kort film om tro" • 2005, 14 min, DK/Dokumentarfilm, Danmark • Filmcentralen.dk • Den kristne tro • Trosbekendelsen • Vælg spor: Fordybelse i en af de store verdensreligioner. • Rollespil: Ateister/troende • Evaluering	<p>Print af "Trosbekendelsen"</p> <p>Login til Filmcentralen: adgang til filmen "En kort film om tro".</p>	<p>I det danske sprog har ordet tro flere betydninger. Derfor indledes forløbet med en lille øvelse, der skal bevidstgøre eleverne om diversiteten i begrebet. Øvelsens formål er ligeledes at få eleverne til at reflektere over, at en ikke-religiøs tro kan være så stærk, at den berører det, som er kendt som den religiøse dimension.</p> <p>Forløbet fortsætter med en aktivitet, der er bygget op om kortfilmen "Kort film om at tro". Dermed spores eleverne ind på den kristne trosopfattelse, som de yderligere dykker ned i, når de læser om trosbekendelsen. Klassen bliver efterfølgende opdelt i grupper, der hver især undersøger trosgrundlaget inden for verdens store religioner. På baggrund af dette arbejde skal de fremføre et rollespil, hvor troen diskuteres.</p>

Inspiration: Clio-online

SPROGLIG UDVIKLING

Fagligt indhold formidles bl.a. gennem sprog, der varierer fra fag til fag. Eleverne skal derfor i faget religion støttes i at tilegne sig det fagspecifikke sprog og den faglige tekstkultur, der er kendetegnende for og forefindes i faget.

Sproglig udvikling handler om skolens og lærernes målrettede arbejde med elevernes tilegnelse af fagenes sprog, så eleverne bliver så dygtige som muligt til at tilegne sig det faglige indhold og kommunikere mundtligt og skriftligt i fagsprog. Da eleverne lærer fag gennem sprog og sprog gennem fag, er det væsentligt at være opmærksom på, at man i fastsættelsen af læringsmål, medtager både den faglige og sproglige udvikling hos eleverne.

Da eleverne lever i en overvejende tysksproget verden, bør det vidtgående sikres, at de forstår og anvender centrale religiøse begreber på både dansk og tysk.

I skolefaget religion arbejdes der med mange forskellige udtryksformer og genrer. Der arbejdes med skriftlige tekster, men også med kulturelle udtryk – herunder billeder, film, lyd, artefakter, bygninger, rum osv. At arbejde med dem stiller store krav til elevernes forståelse og brug af sproget.

Der anvendes i faget religion ord og begreber, som ofte er abstrakte og mangler umiddelbar tilknytning til elevernes livsverden. Desuden kan ordenes betydningsindhold have ændret sig i tidens løb og tillige have mange udlægninger. Som eksempel kan nævnes ordene Gud og frelse m.fl. Dertil kommer, at begreber som fx kirken kan have en konkret betydning som en bygning og en mere abstrakt som enten en gejstlig institution eller menneskeligt fællesskab.

Helt centralt for undervisningens bidrag til elevernes sproglige udvikling er bevidstgørelsen om det mytisk-poetiske sprog, hvis funktion det er at sætte ord på alle de erfaringer i relation til tilværelsen, som ikke kan måles og vejes. (For eksempel kærligheden - om man kan fæste lid til at være elsket eller ej, om man kan have tillid til andre mennesker eller ej osv.)

Det mytisk-poetiske sprog forsøger at indfange den metafysiske og ikke-rationelle del af tilværelsen, som der ikke gives evidens for, men som alligevel spiller en afgørende rolle i mange menneskers liv. Af den grund kommer de mytisk-poetiske indsigter i tilværelsens grundvilkår oftest til udtryk som diffuse følelser, fornemmelser og anelser. Det ses fx tydeligt i såvel religiøse tekster som i salmer. Undervisere i faget religion skal arbejde på at bibringe eleverne et begrebsapparat til både at forstå og kommunikere omkring disse typer af udtryk.

Flersprogede kan være udfordret af teksterne og sproget i faget religion. Som led i undervisningen er det derfor væsentligt at arbejde systematisk med de faglige og de før-faglige ord og begreber. Før-faglige ord og begreber, er den type ord, som læreren ofte forudsætter, at eleverne kender. Arbejdes der ikke målrettet med de før-faglige begreber, er der flere elever, som vil opleve vanskeligheder ved at tilegne sig de centrale faglige begreber, samt fagets sproglighed i det hele taget. Derfor arbejdes der med læseteknikker, der støtter elevernes afkodning og forståelse af teksterne, samt kommunikationen omkring dem. Det er bl.a. kendskab til teksttyper, notatteknik og arbejde med ordkendskab.

Eleverne møder ofte etiske, livsfilosofiske og religiøse tekster, som varierer alt efter teksternes formål og struktur. Det kan være tekster, der kronologisk beskriver et hændelsesforløb, eller det kan være beskrivende, berettende, forklarende og diskuterende/argumenterende teksttyper. Disse teksttyper har ofte forskellige formål og forskellig struktur.

De bibelske tekster kan være vanskelige at forstå for eleverne, idet Bibelen veksler imellem mange forskellige genrer. Der er lovstof, poetiske tekster, breve, åbenbaringstekster, beretninger, lignelser, underberetninger, taler osv. Ofte blandes genrerne, hvilket ses i eksempelvis evangeliegenren, der indeholder både lignelser, belæring, prædikener, stridssamtaler (ex. Jesu diskussion med jøderne), lov- og antilovtekster, apokalyptiske åbenbaringstekster m.fl.

Et væsentligt element i religionsfaget er, at eleverne mundtligt og skriftligt skal fortælle om og indgå i diskussioner af generelle og abstrakte problemstillinger og fænomener. At kunne diskutere eksempelvis den "religiøse dimension" eller "trosvalg og tilværelsestolkning", stiller – særligt på de ældste klasstrin – betydelige krav til elevernes sprogbeherskelse, da eleverne skal kunne anvende et abstrakt sprog til præcist at beskrive komplekse fænomener. Dette stiller ud over ordforståelsen krav til elevernes syntaks og grammatiske forståelse. Det er afgørende, at læreren er opmærksom på, at ikke alle elever har de samme forudsætninger herfor, og anvender relevante metoder til at støtte eleverne i sproglig udvikling.

For at støtte elevernes læseproces i alle fag, kan man i samarbejde med teamet arbejde med læsestrategifolderne, som indeholder en vifte af læsestrategier på dansk, tysk og engelsk. Bestilles gratis på Skoleforeningens Indkøbskontor.

Se endvidere Mål for Sprog og Læsning:

<http://www.skoleforeningen.org/indsatsomraader/sprog-og-laesning/maal-og-handleplan>

IT OG MEDIER

It er for mange en naturlig del af undervisningen. It-værktøjerne kan anvendes til beskrivende, analyserende og fortolkende produkter, der igen kan anvendes til understøttelse af faglige pointer.

Nutidens elever er fra en meget tidlig alder fortrolige med digitale medier og vil have stort udbytte af fx at fortolke en lignelse i et tegneserieprogram, lave billedcollager over det lokale religiøse miljø eller lade en religiøs diskussion udfolde sig i en animation. It-produkterne kan ikke stå alene, men vil til stadighed være en mulighed for at understøtte det mundtlige arbejde, der foregår i timerne.

Et præsentationsprogram vil kunne hjælpe eleverne til at få samlet og disponeret en fremlæggelse. Det elektroniske mindmap er nemt at udvide, efterhånden som et emne uddybes i undervisningen.

Elevernes produkter samles nemt i digitale portefolier, der kan fungere som del af elevernes noteapparat, og som samtidig kan dokumentere elevernes faglige udvikling.

I undervisningen kan digitale læremidler inddrages, hvor det bidrager til elevernes læring og motivation. Der findes både didaktiserede og ikke-didaktiserede digitale læremidler, fx forlagsproducerede læremidler, film og tv-udsendelser og computerspil. Disse kan være med til at understøtte elevernes indlevelse, forståelse for og indlæring af det faglige stof.

Se endvidere vejledning for it og medier på EMU: <https://www.emu.dk/modul/it-og-medier-vejledning>

INNOVATION OG ENTREPRENØRSKAB

Se vejledning for innovation og entreprenørskab: <https://www.emu.dk/modul/innovation-og-entrepren%C3%B8rskab-vejledning-0>

KULTURFORSTÅELSE

Under udarbejdelse

TVÆRFAGLIGT SAMARBEJDE

Eksempler på emner til tværfagligt samarbejde kan være følgende:

Dansk og tysk

Sproglig opmærksomhed og etymologi – fortællingers opbygning og struktur – værdier og etiske problemstillinger, som disse kommer til udtryk og behandles i kunst og kultur – menneskesyn og livssyn – humanisme. Herudover musikvideoer og film med religiøs tematik og symbolik.

Historie

Kirkens og kristendommens udvikling og betydning for dansk og vestlig kultur – forholdet mellem individ og samfund – mennesket som historieskabt og historieskabende – folk og tradition – forholdet mellem kønnene – kulturmødeproblematikker – menneskerettigheder – værdier i bredere forstand, herunder demokrati.

Samfundsfag

Forholdet mennesker imellem, lokalt, nationalt, regionalt og globalt – værdier, etik, normer, holdninger og handlinger i omgangen med mennesker, dyr og natur – retfærdighed, juridisk, økonomisk og socialt – kulturmøder – menneskerettigheder – forholdet mellem kønnene – identitetsdannelse, klimaproblematikker og forurening – menneskesyn og samfundssyn – demokratiet (frihed, lighed og broderskab) og dets forankring.

Billedkunst

Relationer mellem kunsthistorien og kirkehistorien – religiøse motiver i kunsten før og nu – musikvideoer og film med religiøs tematik og symbolik – billedlige udtryk for religion og religiøsitet i hverdagen – arkitektur og betydning – etiske perspektiver i billedlige udtryk – æstetiske ind- og udtryk i det pædagogiske arbejde.

Musik

Salmer og bibelhistoriske sange – orgelet som instrument – kirkemusik – musik inspireret af religion og eksistens, såvel klassisk som popmusik og musikvideoer – æstetiske ind- og udtryk i det pædagogiske arbejde – forståelse af rytme og ritualisering i tilværelsen.

Idræt/drama

Krop, køn, identitet og forståelse – bevægelse, sundhed og sundhedisme – sport, kultur og symbolisering – etiske og æstetiske værdier i kropsudfoldelsen – kropskultur – æstetiske ind- og udtryk i det pædagogiske arbejde – konkurrence som motivation på godt og ondt.

Madkundskab

Måltidsfællesskaber – mad og symbolisering, herunder religiøse måltider – sundhed og sundhedisme – hygiejne samt forskrifter for rent og urent – dyreetik og forskrifter for slagtning – mad, kultur og identitet (du er, hvad du spiser) – æstetiske ind- og udtryk i det pædagogiske arbejde.

Drama

Dramatiseringer af religiøse fortællinger, livsfilosofiske temaer og etiske dilemmaer.

Natur/teknologi

Jordens og verdens udvikling – evolution og skabelse – menneskesyn og natursyn – menneskets omgang med naturen og placering heri – sundhed – teknologiske hjælpemidler og etikken omkring disse.

Geografi

Betydningen af nationale og kulturelle grænser – mellemfolkelig forståelse – demografi og religion – naturgrundlag og livsmuligheder – kulturgeografiske forhold og livsforståelse.

Biologi

Menneskesyn og natursyn – evolution og skabelse – tro og viden – sansning og tyding – bioteknologi, -etik og genetik – klima- og miljøproblemer – sundhed og sundhedisme – menneskets omgang med naturen og naturen som grundlag for menneskets ageren – dyreetik.

Fysik og kemi

Big Bang og skabelse – verdensbilleder – klima- og miljøproblemer – tro og viden – sansning og tyding – fænomen og symbolik (fx lys).

Matematik

Axiomer som udgangspunkt og fagligt grundlag for videre ræsonnementer – talmystik og –symbolik.

UFORMELLE LÆRINGSMILJØER OG INDDRAGELSE AF EKSTERNE UNDERVISNINGSTILBUD OG EKSKURSIONER

Det omgivende samfund inddrages i højere grad end tidligere i skolens undervisning – enten ved at tage mere ud af skolen på ekskursioner eller feltarbejde eller ved at trække forskellige ressourcepersoner ind på skolen. I religion gøres det omgivende samfund til et studieobjekt. Det omgivende samfund kan fx være religiøse-, statslige- eller private institutioner og repræsentanter for forskellige trossamfund eller livsopfattelser. Kirken og præsten er en oplagt samarbejdspartner såvel som repræsentanter for andre trossamfund og livsopfattelser kan være det.

En anden mulighed er at rekvirere undervisningstilbud fra menighedernes børne- og ungdomsarbejde under ”Dansk Kirke i Sydslesvig” eller fra en af de folkekirkelige skoletjenester, som findes over det meste af landet, tage kontakt til en repræsentant for Ateistisk Selskab, som tilbyder foredrag og debat over hele landet, eller Landsnetværket Din Tro Min Tro, der tilbyder gæstelærervirksomhed med debat mellem repræsentanter for jødedom, kristendom og islam. Hvor det er praktisk muligt kan man tillige aflægge besøg i en moske, synagoge, et tempel el. lign. Ved disse typer af samarbejde kan eleverne få erfaringer med autentiske repræsentanter for udvalget af religioner og livsholdninger.

Skolens samarbejde med repræsentanter fra det omgivende samfund knytter an til det forhold, at skolens undervisning er defineret som ikke-forkyndende, mens de forskellige trossamfund modsat har et forkyndende sigte. Det samme kan være tilfældet for andre organisationer. Den præmis er det vigtigt, at læreren præciserer for samarbejdspartneren forud for et samarbejde. Af denne grund kan der fx ikke indgås samarbejde med en lokal præst om hverken indledende eller almindelig konfirmandforberedelse.

Inddragelse af repræsentanter for trossamfund eller organisationer, der repræsenterer bestemte holdninger, kræver i faget religion et grundigt forarbejde, en efterbehandling og et kontrasterende arbejde, hvor eksempelvis forskellige vinkler på samme sag sættes op mod hinanden. Præsten eller imamen skal ikke fungere som neutrale vidensformidlere, men netop bruges på baggrund af deres troslige tilhørsforhold og deres forkyndelse, hvilket knytter an til at arbejde med elevernes kritiske refleksion.

Ud over samarbejdet med institutioner og personer betinger den åbne skole en forøgelse af ekskursioner og feltarbejde i undervisningen. Det være sig såvel undersøgelser af lokalbefolkningens viden om og holdninger til en række spørgsmål af faglig og etisk karakter som mere specifikke undersøgelser af udvalgte aspekter i moske, kirke, eller synagoge, samt i naturen eller bybilledet.

På grund af fagets timetal kan det være en fordel, at undervisningen planlægges tværfagligt for at skabe de nødvendige tidsmæssige rammer.

UNDERVISNINGSDIFFERENTIERING

Det er vigtigt at have for øje, at det er elevens læring der sættes i centrum.

Læring er en asynkron proces, og i en klasse kan der være stor diversitet og heterogenitet. Det er derfor op til læreren at differentiere og tilpasse undervisningen, så hver enkelt elev bliver udfordret på sit niveau.

Der er to måder, hvorpå læreren kan imødekomme elevernes forskellighed: ved at *elevdifferentiere* og ved at *undervisningsdifferentiere*. Elevdifferentiering handler om at differentiere i forhold til eleverne, fx ved at opdele dem efter niveau, køn, behov osv. Undervisningsdifferentiering handler om, at læreren tilrettelægger undervisningen inden for klassens fællesskab, så den tager hensyn til den enkelte elevs behov og forudsætninger. Her imødekommes elevernes forskelligheder på en sådan måde, at alle elever udfordres fagligt, socialt og personligt.

Begge måder kan være anvendelige i skolen, og er ikke nødvendigvis hinandens modsætninger.

Undervisningsdifferentiering som princip

Undervisningsdifferentiering kan ikke reduceres til en enkelt organisationsform eller undervisningsmetode – der er tale om et princip, som ligger til grund for undervisningen.

Undervisningsdifferentiering er en kompleks størrelse, og bør anskues ud fra et bredt perspektiv. Det er ikke det samme som individualiseret undervisning, og det er heller ikke noget, der "blot" kan arbejdes med i særlige perioder om året. Det må være et bærende princip for al undervisning.

Undervisningsdifferentiering kræver, at læreren har en stor evalueringskompetence. Læreren må ud fra de gældende læreplaner løbende evaluere klassens niveau samt vurdere, hvad der er næste skridt for både klassen og den enkelte elev, hvilket kræver et tæt samarbejde med eleverne. Læreren må være nysgerrig på egen praksis og fx sammen med sit team undersøge, hvad der virker bedst ved løbende at tage stilling til nedenstående spørgsmål:

1. Hvad er det, jeg ønsker eleverne skal lære?
2. Hvordan vil jeg planlægge min undervisning efter det?
3. Hvordan ved jeg, at eleverne har lært det?
4. Hvordan vil jeg reagere, når nogle elever ikke lærer det, eller nogle elever allerede kan det?

På skoler, hvor man har samlæste klasser, stilles der krav til læreren om øget opmærksomhed i forhold til undervisningsdifferentiering. Her må læreren tilrettelægge undervisningen, så den kan favne læreplanens mål til flere klassetrin. Her kan der fx arbejdes med et kompetenceområde for hele klassen, hvor målene er niveaudelte og indarbejder flere af kompetenceområdets videns- og færdighedsmål.

I al undervisning kan det være brugbart at tænke undervisningen på tre niveauer, men det kan være særligt vigtigt i de samlæste klasser:

- Niveau 1: Dét, alle skal kunne
- Niveau 2: Dét, de fleste skal kunne
- Niveau 3: Dét, nogle få skal kunne

Niveauerne skal ikke anskues som statiske og der skal gives plads til, at eleverne kan bevæge sig mellem niveauerne, fx inden for de forskellige områder i faget. Klassen arbejder med det samme indhold, og lærer og elev finder sammen ud af, hvilket niveau der er passende for den enkelte elev.

De fem områder

Undervisningsdifferentiering går ud på, at læreren inden for klassens fællesskab tilpasser sin undervisning til elevgruppens forskellighed med udgangspunkt i nedenstående fem områder (kilde 1):

- Indhold
- Metoder
- Organisering
- Materialer
- Tid

Læreren må fx kunne veksle mellem, at eleverne arbejder alene, to sammen, i grupper og fælles i klassen. Nogle elever skal have længere tid til en opgave, og der kan være forskellige krav til opgaveløsning. Der kan varieres i form af materialer og brug af metoder. Læreren kan også tilrettelægge dele af undervisningen, så eleven selv kan være med til at vælge indholdet, og hvor der stilles opgaver på forskellige niveauer.

Der er tale om et system, hvor læreren leder arbejdet i klassen, hvorefter eleverne kan overtage – *i hvert fald en god del af* – ansvaret for egen læring. Undervisningsdifferentiering kræver, at læreren er en dygtig klasseleder, som kan sikre tydelighed og struktur, planlægge undervisningen, så der er udfordringer til alle, og opbygge gode relationer til den enkelte elev.

Undervisningsdifferentiering i praksis

I praksis kan der arbejdes med undervisningsdifferentiering på mange måder.

Cooperativ learning (CL) er en metode, som kan medvirke til en differentieret undervisning. CL er en betegnelse for undervisning, hvor eleverne samarbejder efter bestemte principper og i tydelige strukturer med henblik på læring. Læringen foregår oftest i teams, som skal frembringe en synergieffekt, hvor den enkelte elev såvel som fællesskabet bliver tilgodeset og har fælles indbyrdes ansvar. Her er det vigtigt, at der gives plads til at lave fejl, og at alle elever aktiveres. Læreren må i den forbindelse bl.a. overveje, hvordan eleverne sættes sammen, samt hvilket tidsforløb der arbejdes inden for.

Ugeskema er en anden metode, som også kan fremme differentiering i undervisningen. Metoden går kort beskrevet ud på, at alle de opgaver eleverne skal lave i løbet af ugen, er opsummeret i et afkrydsningsskema. I begyndelsen er opgaverne ens for alle, men ret hurtigt kan skemaet bruges til at differentiere, så der er forskel på, hvilke opgaver eleverne skal løse. Det er her afgørende, at opgaverne har fokus på elevernes læring og ikke kun aktiviteter. Læreren må løbende i dialog med eleverne om deres læring og brug af strategier.

Individuel tid er en tredje metode, som kan anvendes på forskellig vis. Her afsættes tid til, at eleverne enten i det enkelte fag eller på tværs af fag arbejder med individuelle mål og opgaver tilpasset den enkeltes niveau. Det kan fx udmøntes i et læsebånd, hvor alle elever læser, men netop udfordres på deres niveau. Det kan være læsning som afgrænset mål, men kan også omhandle faglig læsning. Individuel tid kan også udmøntes i en form for fordybelsesstund, hvor eleven alene eller sammen fordyber sig i områder, som der er brug for at samle op på, repetere eller træne yderligere for at sikre konsolidering. Her må læreren samarbejde tæt med både den enkelte elev og sine kollegaer, for netop at kunne imødekomme den enkelte elevs behov.

Kilde: <https://www.eva.dk/grundskole/undervisningsdifferentiering-baerende-paedagogisk-princip>

Undervisningsdifferentiering i religion

Ud over rækken af generelle differentieringsinitiativer i undervisningen omkring læringsmål, er der en række specifikke forhold, man som lærer i faget religion skal være opmærksom på. De angår det forhold, at indholdet af undervisningen i religion beskæftiger sig med det levede liv og derfor ofte går meget tæt på elevernes livsverden og det hverdagsliv, de lever – også uden for skolen. I dette vilkår ligger implicit, at eleverne i en klasse vil repræsentere en bred vifte af religiøse forudsætninger, som de

ved skolestart kun i mindre grad vil være bevidste om, da disse forudsætninger angår det konkrete liv, de lever, og derfor almindeligvis vil opfattes som normale.

I disse forudsætninger gemmer sig forestillinger om det hellige, om kriterier for god opførsel, om respekten eller disrespekten for det guddommelige i tilværelsen og konkrete erfaringer med religiøs praksis. Det er lærerens opgave at afdække alle disse forudsætninger og forforståelser og få dem integreret i undervisningen, så ingen elever krænkes på deres normalitet og holdninger, der alle skal kunne indgå i skolens ramme, men også sættes til debat og undersøges på sober vis.

Eksempler på diversitet i forudsætninger kunne være ateisternes afsværgelse af noget guddommeligt, Jehovas Vidners modstand mod blodtransfusion og muslimeres opfattelse af Koranen som hellig.

EKSEMPLER PÅ EMNER I FAGET

I det følgende gives eksempler på, hvordan der med udgangspunkt i et kompetenceområde kan arbejdes med de forskellige emner op gennem skoleforløbet, så undervisningen også integrerer stof fra andre kompetenceområder.

LIVSFILOSOFI OG ETIK

Undervisningen omfatter emner som:

- Liv og død
- Helligt og profant
- Lykke og lidelse
- Kærlighed og had
- Godt og ondt
- Sorg og glæde
- Sandhed og løgn
- Tilgivelse og hævn
- Tillid og mistillid
- Ensomhed og fællesskab
- Mening og tomhed
- Evighed og timelighed
- Retfærdighed og uretfærdighed
- Skyld og ansvar
- Mulighed og nødvendighed
- Frihed og angst
- Håb og fortvivlelse
- Tro og tvivl
- Magt og afmagt

BIBELSKE FORTÆLLINGER

Undervisningen omfatter fortællinger som:

Det gamle Testamente

- Urhistorien (Skabelsen, Adam og Eva, Noas Ark, Babelsmyten)
- Patriarkfortællingerne (Abraham, Isak, Jakob og Josef)
- Moses
- Kongetiden (Saul, David og Salomon)
- Job
- Profeterne (Elias, Esajas, Jeremias og Daniel)

Det nye Testamente

- Jesu liv (fødsel, fristelse, forkyndelse, lidelse, død og opstandelse)
- Lignelser (se bilag 2 øverst til højre under Relaterede filer)
- Underberetninger (se bilag 3 øverst til højre under Relaterede filer)
- Apostlenes Gerninger (pinsen, kirkens fødselsdag, Paulus' omvendelse, mission, forfølgelse og død)
- Paulus' breve (udvalgte tekststykker – fx 1. Kor. 13)
- Åbenbaringen (pointen om undergang og ny begyndelse)

KRISTENDOM

Undervisningen omfatter historiske højdepunkter og begreber som:

Historiske højdepunkter

Oldkirken

- År ca. 30 Urmenighedens opståen (pinseunderet)
Paulus og kristenforfølgelser
- År ca. 200 Det Nye Testamente kanoniseret
- År 313 Kejser Konstantin legaliserer kristendommen i Romerriget
- År 380 Kristendommen bliver ophævet til den eneste tilladte religion i Romerriget og breder sig
- År ca. 400 Hele bibelen samlet som vi kender den i dag

Middelalderen

- År 525 Klosterbevægelsernes etablering
- År 826 Kristendommens introduktion i Danmark (Ansgar)
- År 965 Harald Blåtand gør danerne kristne (Jellingestenen)
(jf. Sagnet om Munken Poppo og jernbyrden omkring 960 ved Helligbæk i Sydslesvig)
- År 1054 Den kristne kirke deles i en øst- og en vestkirke (den ortodokse og middelalderkirken)

Korstoge, inkvisition og afladshandel i vestkirken

- År 1500 Kirkens oversøiske mission og begyndende globalisering
- År 1517 Luthers opgør med Paven og middelalderkirken, Reformation
- År 1536 Reformationen i Danmark
(jf. Herman Tast, reformator i Husum)
- År 1550 Første officielle oversættelse af hele Bibelen til dansk

Nyere tid

1600-tallet Kingo

1700-tallet Pietismen og Brorson

1800-tallet Vækkelserne, Indre Mission, Grundtvig og Kierkegaard

År 1849 Folkekirkens etablering (Grundloven)
Folkekirkens funktion og betydning i dag

År 1921 "Den danske menighed i Flensborg" oprettes.

År 1933 "Deutsche Christen" grundlægger "Deutsche Evangelische Kirche" som sympatiserer med nationalsocialismen, det tredje rige i Tyskland

År 1934 "Bekennende Kirche" tysk modpol til Deutsche Christen og grundlaget for den senere EKD

År 1948 Grundlæggelse af EKD "Evangelische Kirche Deutschland"

År 1959 "Dansk Kirke i Sydslesvig" organiserer de menighederne i Sydslesvig

År 2012 Grundlæggelse af Nordkirche, den tyske evangelisk-lutherske kirke i Nordtyskland

KRISTNE GRUNDBEGREBER

Skabelse

Synd

Skyld

Tro

Tvivl

Barmhjertighed

Tilgivelse

Kærlighed

Næsten

Dom

Håb

Nåde

Evigt liv

Frelse

Treenighed

Guds rige

IKKE-KRISTNE RELIGIONER OG ANDRE LIVSOPFATTELSE

Undervisningen omfatter emner som:

Hovedtræk

- De store hovedreligioner (oprindelsessted, historie, hovedindhold og grundbegreber, aktuel udbredelse)
- Eksempler på nye religiøse bevægelser og strømninger, herunder hovedindhold og aktuel udbredelse
- Humanisme, marxisme, eksistentialisme og ateisme, herunder menneskesyn og samfundssyn

Begreber

Det hellige (forestillinger om det guddommelige)

Frelsesforestillinger og -veje

Myter (fx skabelsesmyter)

Ritualer – herunder overgangsriter

Symboler

Bøn

Ofring

Helligsteder

Fester og højtider

Rent og urent

KILDER

Vejledninger til fagene fra Forenklede Fælles Mål, Undervisningsministeriet, 2014-2018:

<http://www.emu.dk/omraade/gsk-laerer>

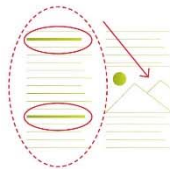
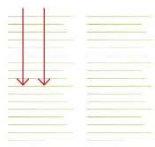
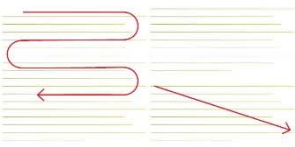
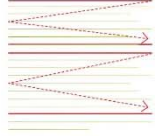

Leitfäden zu den Fachanforderungen, Ministerium für Schule und Berufsbildung des Landes Schleswig-Holstein,

2014-2016: <http://lehrplan.lernnetz.de>

LÆSETEKNIKKER

LÆSETEKNIKKER

LESETECHNIKEN

<p>OVERBLIKSLÆSNING</p> <p>Kig på overskrifter, billeder samt for- og bagside.</p> 	<p>ORIENTIERENDES LESEN</p> <p>Verschaufe dir einen groben Überblick – wo ist die Überschrift, gibt es Bilder, wie ist der Text eingeteilt?</p>
<p>SKIMMING</p> <p>Skim teksten: Det vil sige, lad blikket gå ned over teksten uden at læse alle ord.</p> 	<p>ÜBERFLIEGENDES LESEN</p> <p>Wird auch Skimming genannt. Verschaffe dir einen groben Überblick über den Textaufbau und Inhalt (Überschriften und Bildtexte lesen, Textabschnitte und Wörter überfliegen). Wovon handelt der Text?</p>
<p>NÆRLÆSNING</p> <p>Læs alle ordene langsomt og omhyggeligt.</p> 	<p>INTENSIVES LESEN</p> <p>Lies den Text ganz genau, um den Inhalt zu verstehen. Mach dir Randnotizen, benutze den Textmarker.</p>
<p>PUNKTLÆSNING</p> <p>Lad dine øjne glide hen over teksten, indtil du finder den information, du leder efter.</p> 	<p>SUCHENDES LESEN</p> <p>Wird auch Scanning genannt. Du suchst nach ganz bestimmten Informationen/Wörtern/Zahlen, um Fragen oder Aufgaben zu lösen.</p>

LÆSESTRATEGIER 2.-4. KLASSE

LÆSESTRATEGIER

alle fag

FØR DU LÆSER

- Skim titel, for- og bagside, overskrifter og billeder. **Hvad tror du, teksten handler om?** Skriv ord i et tankekort.
- Er teksten **fakta eller fiktion?**
- Hvad er dit **læseformål** – og hvilken **læse- og notateteknik** skal du nu bruge?

MENS DU LÆSER

- **Find** ord eller tekststeder, du skal have forklaret. Brug **ordstrategier**, læs fx tekststykket igen, tænk, brug ordbogen eller spørg.
- **Tal** med din læsemakker eller lærer om dét, du ikke forstår.
- **Markér** vigtige ord i teksten.
- **Skriv notater**, fx billednotat eller kolonnenotat.

EFTER DU HAR LÆST

- Hvad handlede teksten om? **Gengiv hovedindholdet** i teksten (fortæl, tegn eller skriv). Brug også de ord og overskrifter, du har skrevet ned.
- **Samtal om** tekstens **budskab** – hvordan påvirker teksten læseren?
- Hvad har du lært?

LÆSESTRATEGIER 5.-6. KLASSE

LÆSESTRATEGIER
alle fag

FØR DU LÆSER

- **Skim** titel, for- og bagside, illustrationer. Hvad tror du, teksten handler om? Skriv ord i et **tankekort**.
- Hvad er dit **læseformål**, og hvilken **læseteknik** skal du bruge?
- Hvilken **teksttype** og **genre** læser du?
- Hvad er tekstens **formål**?
- Udfyld fx **ordkendskabskort** til centrale ord.
- Vælg **notatteknik**.

MENS DU LÆSER

- Brug **ordstrategier** til ord eller tekststeder, du ikke forstår. Læs fx tekststykket igen, tænk, brug ordbogen eller spørg.
- **Markér** vigtige ord eller tekststeder.
- **Skriv notater** – benyt den valgte **notatteknik**, fx kolonnenotat, tidslinje.
- **Stil spørgsmål** til teksten (på, mellem og bag linjerne).

EFTER DU HAR LÆST

- Lav **grafiske modeller** til at få overblik over tekstens struktur og indhold, fx
  - **kolonneskema**, **procesnotat**
  - **Venn-diagram** for at se på ligheder og forskelle.
- **Opsummer** indholdet med dine egne ord, brug stikord og overskrifter til hjælp.
- Hvad er tekstens **formål** og **budskab**, og hvilket **perspektiv** har teksten på emnet?

LÆSESTRATEGIER 7.-10. KLASSE

LÆSESTRATEGIER
alle fag

FØR DU LÆSER

- **Skim** titel, for- og bagside, illustrationer. Hvad forventer du af teksten?
- **Hvad ved du allerede** om temaet eller forfatteren? Skriv stikord, eller lav **tankekort**.
- Hvilken **teksttype** og **genre** læser du?
- Hvad er tekstens **formål**?
- Hvad er dit **læseformål**? Vælg den **læseteknik** og evt. en **notatteknik**, der passer til læseformålet.

MENS DU LÆSER

- **Markér og undersøg ord**, du ikke kender. Brug **ordstrategier** til ord eller tekststeder, du ikke forstår. Brug fx ordbogen eller din viden fra andre sprog.
- Hvad handler teksten om – hvad drejer den sig om? **Markér** vigtige dele af tekstens indhold.
- **Skriv notater** – benyt den valgte **notatteknik**, fx kolonnenotat, tidslinje.
- **Stil spørgsmål** til teksten (på, mellem og bag linjerne).

EFTER DU HAR LÆST

- **Visualiser** indholdet, fx ved hjælp af illustrationer, tegninger eller **grafiske modeller** for at få overblik over tekstens struktur og indhold, fx
  - **kolonneskema**, fx problem-virkning-årsag-løsning v. fagtekster
  - **Venn-diagram** for at se på ligheder og forskelle
  - **struktureret tankekort**.
- **Opsummer** indholdet med dine egne ord.
- Hvad er tekstens **formål** og **budskab**, og hvilket **perspektiv** har teksten på emnet?
- Sæt teksten ind i **sammenhæng**, fx samfundsmæssig, gennemsnitlig osv., og **vurder** tekstens udsagn kritisk.

EKSEMPLER PÅ SALMER

- I østen siger solen op (B.S. Ingemann)
- Nu titte til hinanden (B.S. Ingemann)
- Se, nu stiger solen af havets skød (Jakob Knudsen)
- Nu rinder solen op af østerlide (Thomas Kingo)
- Vær velkommen Herrens år (N.F.S. Grundtvig)
- Velkommen igen, Guds engle små (N.F.S. Grundtvig)
- Dejlig er den himmelblå (N.F.S. Grundtvig)
- Tag det sorte kors fra graven (N.F.S. Grundtvig)
- Den signede dag med fryd vi ser (N.F.S. Grundtvig)
- Hil dig, Frelser og Forsoner (N.F.S. Grundtvig)
- Nu falmer skoven trindt om land (N.F.S. Grundtvig)
- Op, al den ting, som Gud har gjort (Hans Adolph Brorson)
- Du satte dig selv i de nederstes sted (Hans Anker Jørgensen)
- Du, som har tændt millioner af stjerner (Johannes Johansen)
- Vor Gud han er så fast en borg (Martin Luther)

Historiske sange

- Jeg gik i marken og vogtede får (N.F.S. Grundtvig)

I øvrigt henvises til www.dendanskesalmebogonline.dk

Se også grænselandets dansk tyske salmebog:

Salmer på dansk og tysk/ Deutsch-Dänisches Kirchengesangbuch

EKSEMPLER PÅ EMNEOPDELTE LIGNELSER

Gudsriget

- Sædemanden (Matt 13,3)
- Ukrudt i hveden (Matt 13,24)
- Sennepsfrøet (Matt 13,31)
- Surdejen (Matt 13,33)
- Skatten (Matt 13,44)
- Perlen (Matt 13,45)
- Voddet (Matt 13,47)
- Den gældbundne tjener (Matt 18,23)
- Arbejderne i vingården (Matt 20,1)
- De onde vinbønder (Matt 21,33)
- Kongesønnens bryllup (Matt 22,2)
- Figentræet (Matt 24,32)
- De 10 brudepiger (Matt 25,1)
- Kornet (Mark 4,26)
- Dørvogteren (Mark 13,33)
- Ny lap og ung vin (Luk 5,36)
- Træet og frugterne (Luk 6,43)
- Den snævre port (Luk 13,24)
- Det store festmåltid (Luk 14,15)

- Tårnet og krigeren (Luk 14,28)
- Nåleøjet (Luk 18,23)
- Figentræet (Luk 21,29)

Tilgivelse

- Den fortabte søn (Luk 15,11)
- Farisæren og tolderen (Luk 18,9)

Guds retfærdighed

- Klippen og sandet (Matt 7,24)
- Den urene ånd (Matt 12,43)
- Arbejderne i vingården (Matt 20,1)
- De onde vinbønder (Matt 21,33)
- Kongesønnens bryllup (Matt 22,2)
- De 10 brudepiger (Matt 25,1)
- De betroede talenter (Matt 25,14)
- Lyset i stagen (Mark 4,21)
- Den rige bonde (Luk 12,16)
- Pladserne ved bordet (Luk 14,7)
- Festmåltidet (Luk 14,15)
- Den uærlige godsforvalter (Luk 16,1)
- Den rige mand og Lazarus (Luk 16,19)
- Enken og dommeren (Luk 18,1)

Guds omsorg

- Den barmhjertige samaritan (Luk 10,25)
- Ven om natten (Luk 11,5)
- Figentræet (Luk 13,6)
- Mønten (Luk 15,8)

Hovmod/ydmyghed

- Pladserne ved bordet (Luk 14,7)

Samvittighed/lydighed

- De to sønner (Matt 21,28)

Tjenerbevidsthed

- Trællen (Luk 17,7)

UNDERBERETNINGER I DET NYE TESTAMENTE

Helbredelsesundere

- Den spedalske: Matt 1,8
- Den romerske officers tjener: Matt 8,5
- Peters svigermor: Matt 8,14
- Den blinde og den stumme: Matt 9,27/12,22
- Den lamme i Kapernaum: Matt 9,1
- Kvinden med blødninger: Matt 9,20
- Den visne/lamme hånd: Matt 12,9
- Ved Galilæa: Matt 15,29

- De to blinde ved Jeriko: Matt 20,29
- Ved Geneseret sø: Mark 6,53
- Den hedenske kvindes datter: Mark 7,24
- Den blinde ved Betsajda: Mark 8,22
- Den lamme gennem taget: Luk 5,17
- Manden med vand i kroppen: Luk 14,1
- De 10 spedalske: Luk 17,11
- Den krumbøjede kvinde: Luk 13,10
- Den kongelige embedsmand: Joh 4,46
- Ved Betesda dam: Joh 5,1
- Den blindfødte: Joh 9,1

Dæmonuddrivelser

- Den onde ånd i synagogen: Mark 1,21
- Den besatte i Gadarenernes land: Mark 5,1
- Drengen med den urene ånd: Mark 9,14
- Den stumme dæmon: Luk 11,14

Dødeopvækkelser

- Enkens søn i Nain: Luk 7,11
- Jairus datter: Luk 8,40
- Lazarus: Joh 11,1

Naturundere

- Bespisningen af 4000: Matt 15,32
- Stormen på søen: Mark 4,35
- Bespisningen af 5000: Mark 6,30
- Peters fiskefangst: Luk 5,1
- Bryllupet i Kana: Joh 2,1
- Vandringer på søen: Joh 6,16

Opstandelsen: Matt 28,1

Discipelkaldelsen: Matt 4,18

Man kan finde krydshenvisningerne i Det Nye Testamente eller ved at gå ind på Bibelselskabets Bibel online: <http://www.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm>

RESSOURCEPERSONER OG IDEER TIL EKSKURSIONER

Menighedernes Børne- og Ungdomskonsulenter og/eller den lokale præst kan kontaktes via Kirkekontoret for Dansk Kirke i Sydslesvig, Wrangelgade 14, Flensborg, tlf. 0461/5 29 25 eller via hjemmesiden www.dks.folkekirken

Læs mere om den tyske evangelisk-lutherske kirke Nordkirche her: www.nordkirche.de

Ideer til ekskursioner:

- Helligåndskirken i Flensborg se: www.dks-folkekirken.dk/pastorater/flensborg/helligaandskirken/
- Slesvig Domkirke, som er biskoppelig kirke for Slesvig og Holsten se: www.kirchenkreis-schleswig-flensburg.de
- Bibelzentrum Slesvig: www.bibelzentrum-schleswig.de